

Jordarter, en kort beskrivning

Av Cloé Lucas, Pratensis AB 2018-19

Man skiljer på **organiska jordar** (med störst andel humus eller mull), **mineraljordar** (som bildats när inlandsisen eller väder och vind nött ner berget) och **sedimentära jordar** (som bildats när mineralrikt slam avsatts i grunda sjöar). Hos mineraljordar och sedimentära jordar utgör mineralpartiklar den största andelen.

Jord består av en blandning av:

- mineralpartiklar (mest korn från berg men också andra mineraler)
- porer (hålrum för syre och vatten)
- mull eller humus (organiskt material från döda nedbrutna växter och djur)
- mikroorganismer

Mineraljorden utgör en blandning av olika partikelstorlekar:

- block (> 200 mm)
 - sten (60 - 200 mm)
 - grus (2 - 60 mm)
 - o grovgrus (20 - 60 mm)
 - o mellangrus (6 - 20 mm)
 - o fingrus (2 - 6 mm)
 - sand (0,06 - 2 mm)
 - o grovsand (0,6 - 2 mm)
 - o mellansand (0,2 - 0,6 mm)
 - o finsand (0,06 - 0,2 mm)
 - silt (0,002 - 0,06 mm)
 - o grovsilt (0,02 - 0,06 mm)
 - o mellansilt (0,006 - 0,02 mm)
 - o finsilt (0,002 - 0,006 mm)
 - lera (< 0,002 mm)
- (Korngruppskala, kornstorlek enligt SGF 1981 (reviderat 2004))
- mo
mjäla

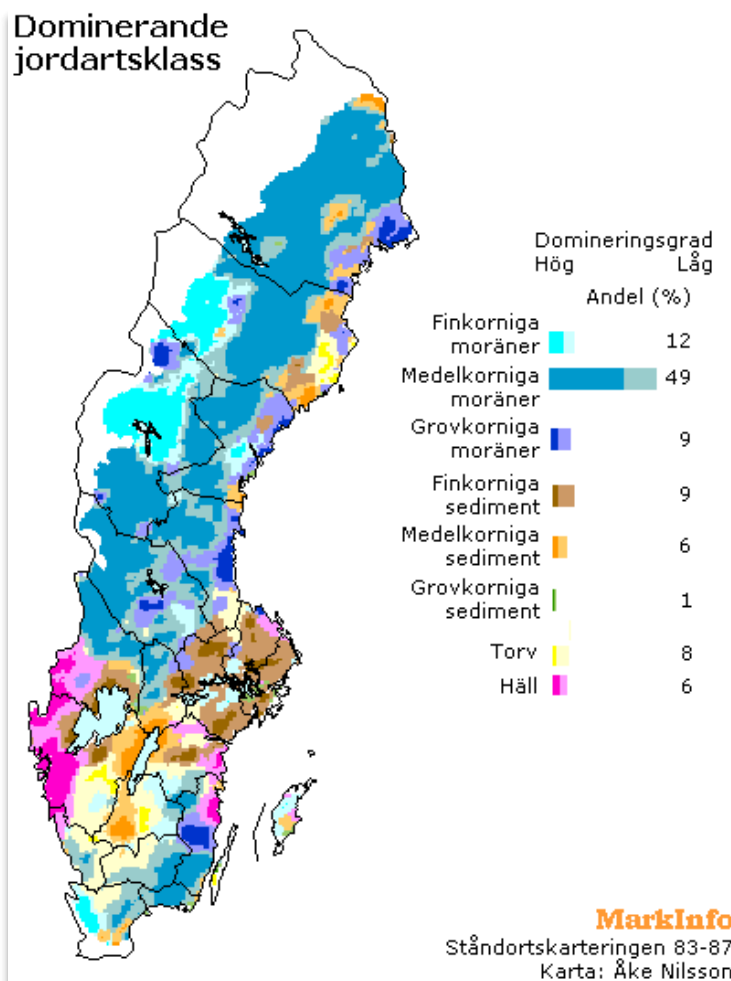
Naturliga jordar är i regel blandningar av flera kornstorleksgrupper som bidrar med olika egenskaper. Kornstorleken och bildningsprocess ger jordartens namn:

- **Sandjord** består av stora partiklar, är varm, lättarbetad och porös. Den torkar lätt ur och är dålig på att lagra näring, därför näringsfattig. Sandjord är vanlig i Hallands kustområde och ofta nära rullstensåsar.
- **Mojord** (grovmo & finmo) håller mindre partikelstorlekar men är också varm och lättarbetad.
 - o Grovmo är porös och näringsfattig. Grovmo är vanlig i Blekinge och runt Kristianstad i Skåne.
 - o Finmo innehåller oftast lite mer näring och håller fukten bättre. Den är grynnig, men grynen slås lätt sönder av regn och jordbearbetning, jordytan slammar igen

och bildar en lös skorpa. Finmo är benägen för uppfrysning och jordflytning. Den är vanlig runt Norrlandsälvarna.

- **Siltjordar eller mjälajord** är starkt vattenhållande och suger snabbt upp vatten. De är kalla på våren och ofta näringsrika. Liksom för finmo slås grynstrukturen lätt sönder och bildar skorpa. I torrt tillstånd är de mycket ljusa, nästan gråvita. Jordarten förekommer vanligt i kustområdena till hav och sjöar t.ex. i Bohuslän, runt Väneren och i Roslagen.
- **Lerjord** (lättlera, mellanlera & styv lera) är en finkornig jordart där över 15 % av vikten består av ler (partiklar $\varnothing < 0,002$ mm). De är fuktighetsbevarande jordar, ofta näringsrika. Lerjordar krymper och får sprickor när de torkar. Ibland bildas jordskorpa efter hårt regn. Lera är kompakt och svårbehandlad. Lerjordar är vanliga i södra Skåne, Mellansverige från Göteborg till Stockholm.
- **Moränjord** är en jordart bildad av inlandsisen, och är på så vis en blandjord med olika partikelstorlekar och innehåller alltid rikligt med sten och grus. Morän är vanlig i Småland och inre Norrland. Moränlera är morän med hög lerhalt, vanlig i Skåne, på Öland och Gotland, samt runt sjöarna Siljan i Dalarna och Storsjön i Jämtland.

Här på kartan ser ni vilken jordartsklass som dominerar inom ert område i Sverige.

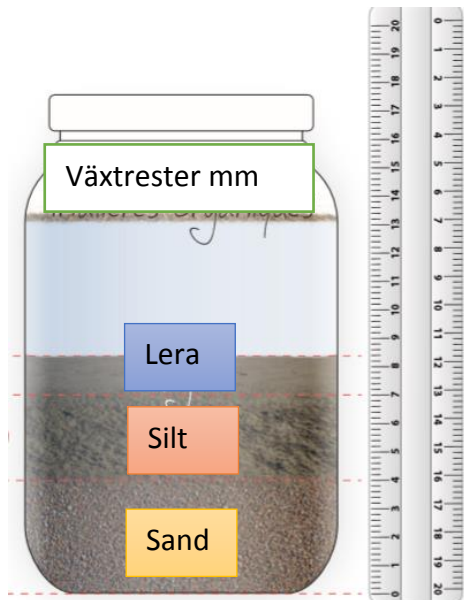
Hämtat från Markinfo – SLU.

Läs mer

<http://www-markinfo.slu.se/sve/mark/jordart.html>

Wiklanders Marklära, 2005.

Jordartstest

Lägg ner en handfull jord tagen på 10 cm djup i en stor glasburk och fyll på med vatten.
Skaka ordentligt. Låt det stå 30 minuter och skaka igen och låt det sedan vila 24 timmar.

Du kan därefter identifiera olika skikt:

Grus och **sand**partiklar sedimenterar längst ner på botten. I mitten sedimenterar **silt** (mo- och mjåla) partiklar och överst sedimenterar de minsta partiklarna (**lera**).

Oförmultnade växtrester och mikroorganismer flyter på ytan.

Mät de 3 olika skikten (sand-silt-lera) och beräkna respektive skikts andel i procent och rita linjer, parallellt med axlarna för varje skikt, för varje procentandel i trekant-diagrammet, se exemplet nedan.

OBS. Pyramiden representerar ”sorterade jordarter”. Morän framgår inte eftersom det är en blandad jordart som kan innehålla alla tre fraktionerna, men om ni vet att ni har en morän jord kan ni sätta ”Morän” som prefix framför för att skaffa fram er jordart: Moränlättilera, moränmellanlera eller styva moränlera.

Exempel:

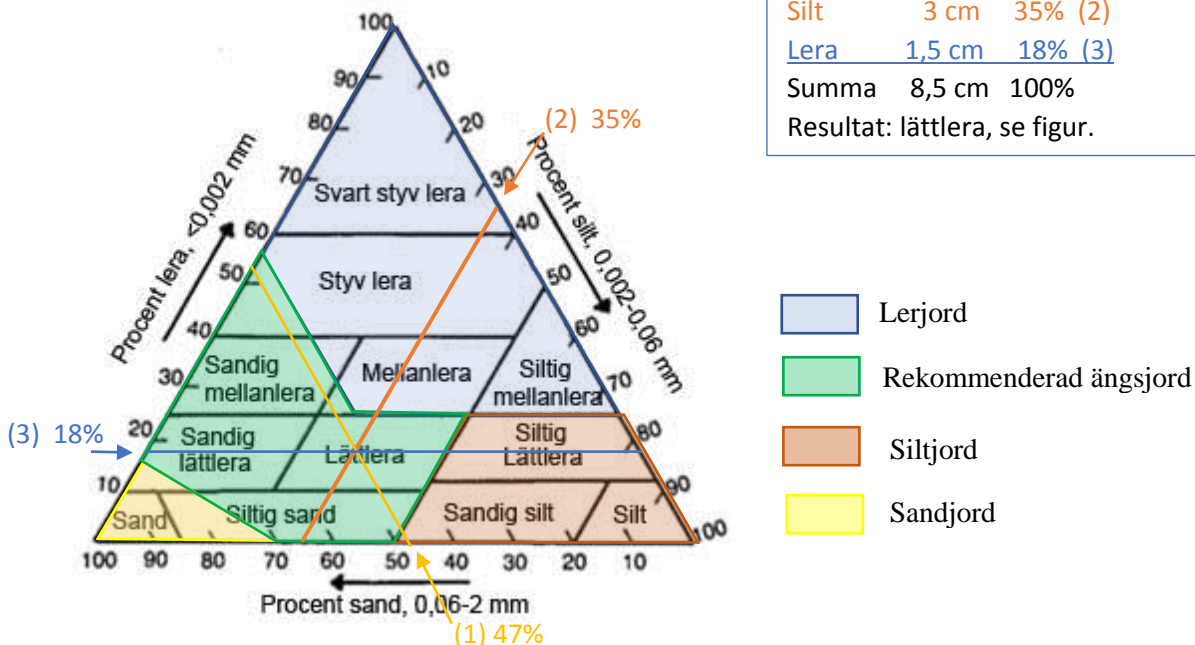
Sand 4 cm 47% (1)

Silt 3 cm 35% (2)

Lera 1,5 cm 18% (3)

Summa 8,5 cm 100%

Resultat: lättlera, se figur.

Figur 1: Trekantdiagram av texturgrupper (Sveistrup og Njøs 1984).